

Jaloliddin Davoniyning "Axloqi Jaloliy" asarining shaxs kamoloti o'rni

Zanjabilaoy Alisher-qizi Vaxobova
Ilmiy maslahatchi: M.M.Mirzakarimova
Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada XV asr Sharq mutafakkiri Jaloliddin Davoniyning mashhur Axloqi Jaloliy asari pedagogik fikrlar taraqqiyotidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda ilgari surilgan axloqiy, tarbiyaviy va ta'limiy qarashlar, shaxs kamoloti, ustoz va shogird munosabatlari, bilim va tarbiyaning o'zaro bog'liqligi masalalari yoritiladi. Tadqiqot jarayonida Davoniyning pedagogik g'oyalari Sharq ta'lim-tarbiya an'analari bilan qiyosiy tahlil qilinib, ularning bugungi zamonaviy ta'lim tizimi uchun ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Jaloliddin Davoniy, Axloqi Jaloliy, pedagogik fikrlar, axloqiy tarbiya, shaxs kamoloti, Sharq falsafasi, ta'lim va tarbiya, ustoz-shogird an'anasi

The role of Jaloliddin Davani's "Akhloqi Jalaliy" in the development of personality

Zanjabilaoy Alisher-kizi Vakhobova
Scientific advisor: M.M.Mirzakarimova
Andijan State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article analyzes the role of the famous work of the 15th century Eastern thinker Jaloliddin Davani's "Akhloqi Jalaliy" in the development of pedagogical ideas from a scientific and theoretical perspective. The work highlights the issues of moral, educational and educational views, personal development, teacher-student relations, and the interrelationship of knowledge and upbringing. In the course of the research, Davani's pedagogical ideas are analyzed comparatively with the traditions of Eastern education and upbringing, and their significance for today's modern education system is substantiated.

Keywords: Jalaluddin Davani, Akhloqi Jalali, pedagogical ideas, moral education, personal development, Eastern philosophy, education and upbringing, teacher-student tradition

Sharq mutafakkirlari tomonidan yaratilgan axloqiy-falsafiy meros pedagogika fanining tarixiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, inson kamoloti, ma'naviy

yetuklik, bilim va axloq uyg'unligi masalalariga bag'ishlangan asarlar ta'lim-tarbiya jarayonining nazariy asoslarini shakllantirishga xizmat qilgan. Shu jihatdan, Jaloliddin Davoniyning "Axloqi Jaloliy" asari nafaqat axloqshunoslik, balki pedagogik tafakkur rivojida ham muhim manba hisoblanadi. Mazkur asar XV asrda yozilgan bo'lsa-da, unda ilgari surilgan tarbiyaviy g'oyalar hozirgi zamon pedagogik konsepsiyalari bilan hamohangdir. Davoniy insonni jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida ko'rib, uni tarbiyalash orqali jamiyatni isloh qilish mumkinligini ta'kidlaydi. Shu bois, mazkur maqolaning asosiy maqsadi "Axloqi Jaloliy" asarida ifodalangan pedagogik qarashlarning mohiyatini ochib berish va ularning bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Jaloliddin Davoniy XV asr Sharq falsafasi va axloqshunosligining yetuk namoyandalaridan biri bo'lib, u mantiq, falsafa, fiqh, axloq va pedagogika sohalarida chuqur iz qoldirgan. Uning ilmiy merosi insonning ichki dunyosi, axloqiy fazilatlari va ijtimoiy munosabatlarini mukammal tushuntirishga qaratilgan. Davoniy ta'lim-tarbiyani insonni barkamol shaxs etib voyaga yetkazishning eng muhim omili deb biladi. Uning fikricha, bilim tarbiya bilan uyg'unlashmaguncha jamiyat taraqqiy etmaydi. Bu g'oya pedagogik fikrlar rivojida muhim nazariy asos vazifasini bajaradi. "Axloqi Jaloliy" asari axloqiy-falsafiy risola bo'lib, unda shaxs, oila va jamiyat axloqi masalalari izchil tizimda bayon etilgan. Asar uch asosiy yo'nalishni qamrab oladi: *shaxs axloqi, oilaviy tarbiya, ijtimoiy munosabatlar va davlat boshqaruvi*.

Bu tuzilma pedagogik nuqtai nazardan muhim bo'lib, tarbiyaning uzluksiz va bosqichma-bosqich jarayon ekanini ko'rsatadi. Davoniy shaxs tarbiyasini jamiyat *tarbiyasining asosi sifatida talqin qiladi*.

Davoniy shaxs tarbiyasining markaziga axloqiy fazilatlarni qo'yadi. Uning ta'kidlashicha, insonda halollik, adolat, sabr, kamtarlik va ilmga muhabbat kabi sifatlar tarbiya orqali shakllanadi. Bu qarashlar zamonaviy pedagogikada "axloqiy tarbiya" tushunchasining shakllanishiga zamin yaratgan.

Pedagogik nuqtai nazardan, Davoniy shaxs kamolotini faqat bilim olish bilan cheklamaydi, balki uni amaliy xulq-atvor bilan bog'laydi. Bu esa kompetensiyaviy yondashuvga yaqin fikrlar sifatida baholanadi.

"Axloqi Jaloliy"da ta'lim va tarbiya bir-biridan ajralmas jarayon sifatida talqin qilinadi. Davoniyning fikricha, faqat ilmli, ammo axloqsiz inson jamiyat uchun xavfli bo'lishi mumkin. Shu sababli, ta'lim jarayonida axloqiy tarbiyaga alohida e'tibor berilishi lozim. Bu g'oya pedagogik fikrlar rivojida muhim burilish bo'lib, keyingi davr mutafakkirlarining ta'lim konsepsiyalariga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Davoniy ustoz shaxsiga yuksak baho beradi. Ustoz bilim beruvchi emas, balki shogird uchun axloqiy namuna bo'lishi kerak, deb hisoblaydi. Shogird esa ustozga hurmat, itoat va sadoqat bilan munosabatda bo'lishi lozim. Bu qarashlar Sharq pedagogikasida ustoz-shogird an'anasining mustahkamlanishiga xizmat qilgan va bugungi pedagogik etika

me'yorlari bilan hamohangdir. Bugungi globallashuv davrida axloqiy inqiroz masalasi dolzarb bo'lib borayotgan bir paytda, Davoniyning pedagogik qarashlari o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Asardagi g'oyalar:

ma'naviy tarbiya,

shaxsiy mas'uliyat,

jamiyat oldidagi burch kabi tushunchalarni shakllantirishda muhim manba bo'la oladi. Zamonaviy ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirishda "Axloqi Jaloliy" g'oyalaridan foydalanish pedagogik samaradorlikni oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Jaloliddin Davoniyning "Axloqi Jaloliy" asari pedagogik fikrlar rivojida muhim o'rin tutadi. Asarda ilgari surilgan ta'lim va tarbiya uyg'unligi, shaxs axloqiy kamoloti, ustoz-shogird munosabatlari haqidagi qarashlar bugungi pedagogika fanining asosiy tamoyillari bilan mushtarakdir.

Mazkur asar Sharq pedagogik tafakkurining yuksak namunasi bo'lib, uni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish hozirgi ta'lim tizimi uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Davoniy, J. (1998). Axloqi Jaloliy. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Madaminjonovna, M. M. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES.
3. Muhammaddilyor Diyorbek O'G'Li Uzoqjonov, & Maxliyoxon Madaminjonovna Mirzakarimova (2025). Atrof-muhitni asrash va ekologik barqarorlikni ta'minlash muammolari. Science and Education, 6 (12), 17-21.
4. Mirzakarimova, M. (2025). O 'QUVCHILARDA TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIAGNOSTIK TAHLILI. Scientific journal of the Fergana State University, (4), 1-1.
5. Mirzakarimova, M. (2025). Didactic Effectiveness of Teaching General Sciences with an Entrepreneurial Orientation. Journal of Institutional Research South East Asia, 23(3).
6. Uzoqjonov, M. D. O. G. L., & Mirzakarimova, M. M. (2025). Zamonaviy texnologiyalarning atrof-muhitga ta'siri. Science and Education, 6(11), 281-284.
7. El-Atrash, A., Zaki, S., Tousson, E., & Negm, M. (2022). Copper oxide nanoparticles induced liver and kidney toxicity in rat. Asian Journal of Biochemistry, Genetics and Molecular Biology, 12(4), 154-160.
8. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonov, M. D. O. G. L. (2025). Zamonaviy axborot texnologiyalariga o'tishda axborot xavfsizligi. Science and Education, 6(10), 89-93.

9. МИРЗАКАРИМОВА, М. М. (2022). ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ТАДБИРКОРЛИККА ЙУНАЛТИРИБ У^ ИТИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ.

10. Madaminjonovna, M., & Uzoqjonov, M. (2025). The possibilities of solving environmental problems through technology. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(7), 11-15.

11. Uzoqjonov, M., & Mirzakarimova, M. (2025). The role and significance of artificial intelligence in modern society. *Technical Science Integrated Research*, 1(6), 8-10.

12. Mirzakarimova, M., & Uzoqjonov, M. (2025). Information security in information-communication technologies. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(6), 8-11.

13. Умнов, Д. Г., Кариев, А. Д., Тешабоев, А. Ю., & Мирзакаримова, М. М. (2024). Формирование финансовой грамотности и культуры потребления у старших дошкольников. *Перспективы науки и образования*, (6 (72)), 420-436.

14. MADAMINJONOVNA, M. X. T. T. Y. (2022). NALTIRIB O‘QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. Nova. Pub, 1-128.

15. Madaminjonovna, M. M. (2024). ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE" MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(5), 51-55.

16. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 264-269.

17. Mirzakarimova, M. M. (2024). O‘qituvchining muomala madaniyati. *Science and Education*, 5(4), 278-282.

18. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). “Avesto” va pedagogik fikrlar rivoji. *Science and Education*, 5(2), 224-228.

19. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari. *Science and Education*, 4(12), 321-324.

20. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). O‘zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o‘rganish va bartaraf qilish. *Science and Education*, 4(11), 78-83.

21. Mirzakarimova, M. (2023). CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O‘QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 410-415.

22. Мирзакаримова, М. М. (2020). Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 97-103.

23. Мирзакаримова, М. М. (2020). ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY. *INTERNATIONAL*

SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL" INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY, 1(1), 63-65.

24. Mirzakarimova, M. M. (2022). The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes. *Telematique.-2022.-S*, 7128-7131.

25. Мирзакаримова, М. М. (2020). Замонавий шароитларда умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 216-222.

26. Mirzakarimova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL TECHNOLOGIES. *Академические исследования в современной науке*, 2(8), 92-94.

27. Madaminjonovna, M. M. (2023). Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies. *International Journal of Human Computing Studies*, 5(3), 15-17.